

STADSARCHEOLOGIE GENT - Gent, Berouw, Tuin van Kina

6 maart 2022

Archeologienota

DEEL 2 – PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

Colofon

Stad Gent

Departement Stedelijke Ontwikkeling – Dienst Stadsarcheologie en Monumentenzorg –Team
Stadsarcheologie

Publicatiedatum

6 maart 2023

Contact

Geert Vermeiren
Geert.Vermeiren@stad.gent

Hannah Van Hoecke
hannah.vanhoecke@stad.gent

Tel. 09 266 57 81
<https://stad.gent/nl/cultuur-sport-vrije-tijd/cultuur/stadsarcheologie>

Postadres

Stad Gent – Dienst Stadsarcheologie en Monumentenzorg Gent
Stadhuis, Botermarkt 1, 9000 Gent

Bezoekadres

Dulle-Grietlaan 12, 9050 Gentbrugge
Tel. 09 266 57 60

Inhoud

1. Administratieve gegevens/technische fiche	4
2. Synthese	5
1. Gemotiveerd advies en programma van maatregelen	8
1.1. Impactanalyse	8
1.2. Gemotiveerd advies	9

1. Administratieve gegevens/technische fiche

Projectcode	2023B193
Locatie	Oost-Vlaanderen, Gent, Berouw 55
Kadaster/Afdeling/Sectie/ Percelen	Gent, Afdeling 1, Sectie A, Perceel 1603/00N002
Kadasterplan	Figuur 1
Erkende archeoloog	Geert Vermeiren OE/ERK/2015/00011

Figuur 1: Situering projectgebied op de GRB basiskaart (AGIV GRB Basiskaart & Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

2. Synthese

Voor de opmaak van een aanvraag tot omgevingsvergunning voor de renovatie van de vijver binnen de Tuin van Kina, dient een archeologienota opgemaakt te worden.

De projectzone Gent, Vijver van Kina (Gent, Afdeling 1, Sectie A, Perceel 1603/00N002) ligt aan Berouw 55. Die locatie situeert zich binnen het historisch centrum van Gent. De vijver bevindt zich in plantentuin van de Wereld van Kina. De totale som van de percelen waarop de omgevingsvergunning van toepassing is, bedraagt ca. 10392 m² en de voorziene ingreep ca. 351 m².

De vijver wordt gerenoveerd waarbij hij volledig leeggehaald, eventuele lekken opgespoord en hersteld. De renovatie omvat slechts beperkte ingrepen die een minimale ingreep in de bodem voorzien.

Er wordt tevens voorzien in de aanvoer van regenwater van de bestaande daken en er zal een lavafilter geïnstalleerd worden. Ter hoogte van de vijver wordt een ponton aangelegd, om het water toegankelijk te maken, alsook een valbeveiliging voor kinderen. Tevens wordt het profiel van de vijver op dergelijke wijze aangepast dat het behoud van de populier verzekerd is.

Deze ingrepen hebben een impact op het bodemarchief:

- De vijver wordt verdiept, incl. de fundering van de keerwanden, in totaliteit daalt de vijver 0,5 m;
- De keerwand voor het ponton komt tot 0,6 m dieper dan de bestaande toestand;
- De bestaande lavafilter wordt verplaatst en zal ongeveer 0,45 m onder het maaiveld liggen.

Volgende onderzoeksvragen en antwoorden werden gegenereerd tijdens het assessment:

(1) Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?

Het stadsgebied rond het plangebied kwam pas in de 14de eeuw binnen de stadsmuren van Gent te liggen. Het onderzoeksterrein situeert zich net binnen de tweede Gentse stadsomwalling. Het gebied bleef tot in de 16de eeuw dun bevolkt en open terrein. Het ging om drassige gronden, veelal meersen, die doorsneden werden door talrijke Leie-armen, grachten en kanalen. Deze meersen waren ten dele ook in gebruik als bleekweide.

Langs het tracé van de Meerhemvaardeken en de Schipgracht ontstonden kaaïen en het water trok al snel watergerelateerde ambachten aan. In de late 18de en in de 19de eeuw zorgden de voedings- en kledingindustrieën, de metallurgie en de havengebonden activiteiten voor een overbevolking van dit gebied.

In 1922 stichtte Leo Michel Thiery het Stedelijk Schoolmuseum aan het Berouw. Hij liet al gauw een plantentuin aanleggen naast het museum. In de jaren 1960 werd het museum gereorganiseerd en overgebracht naar het Sint-Pietersplein. In 1982-1983 ging de herinrichting van de plantentuin van start, waarbij enkele voor ons land typische milieus in de tuin werden geïntroduceerd.

Doorheen de historische kaarten vanaf Jan Oste (ca. 1550) tot nu, is het plangebied (de tuinzone) steeds onbebouwd gebleven.

De eerste noemenswaardige constructie in de nabijheid van het projectgebied is het voormalige Franciscanenklooster (1456-1578). Dit klooster is onder andere afgebeeld op de kaart van Jan Oste (1550), Deventer (1559) en Braun en Hogenberg (1575).

Met de 'overname' van het klooster door de Kartuziers (1578-1696) komt het plangebied binnen de tuinzone van dit klooster te liggen. Dit is zichtbaar op onder andere de kaart van Hondius (1640) en de Ferrariskaart (1777).

Vanaf 1795 kreeg het voormalige Franciscanenklooster/Kartuizerklooster een industriële invulling, en werd het geheel een fabriek. Op historisch kaartmateriaal, de kaart van Goethals (1796), De Vreese (1799), Roothaese (1825) en het Primitief Kadaster (1834), is duidelijk dat het projectgebied gelegen is binnen de tuin van de industriële invulling van de site.

In 1844 kreeg de site opnieuw een religieuze invulling. Het plangebied is onbebouwd en zichtbaar op de kaart van Vandermaelen (ca. 1850), Gerard (1855), Gevaert en Van Impe (1878) en Compeyn en Soenen (1912).

In de nabije omgeving van het plangebied werden verschillende CAI-locaties aangetroffen. Het gaat om sporen van het Herenhuis Voortman (CAI 224386), sporen van het Kartuizerklooster (CAI 157828) of de industriële textieldrukkerij (CAI 211649) en een losse vondst vuursteen (CAI 157868).

(2) Welke gebruiksevolutie kende het terrein en wat was de impact ervan op eventuele archeologische sites?

Op basis van historische kaarten kon volgend patroon afgeleid worden. In eerste instantie is het plangebied een onbebouwde zone nabij het Franciscanenklooster. In 1578 werden de Franciscanen uit het klooster verdreven door de Calvinisten. Kort nadien worden de gebouwen verkocht aan de Kartuziers van Rooigem. Nadien bevindt het plangebied zich binnen de tuin van het Kartuizerklooster en hospitaal. Vanaf 1795 werd het hospitaal opgeheven en een groot aantal bijgebouwen werden afgebroken en andere werden verkocht. De site kreeg een ambachtelijke en industriële invulling.

Het plangebied bevindt zich binnen de tuin van de industriële invulling van de site. In 1844 kreeg de site opnieuw een religieuze invulling wanneer de voormalige fabriek van Lieven Bauwens in gebruik werd genomen door de broeders van Sint-Jan de Deo. Het plangebied bestaat uit onbebouwd grasland. In 1922 werd het Stedelijk Schoolmuseum gesticht. Er werd ook een plantentuin aangelegd naast het museum. In 1982-1983 ging de herinrichting van de plantentuin van start. De aanleg van de vijver binnen de Tuin van Kina zal het eventuele archeologisch potentieel ongetwijfeld geroerd hebben.

(3) Wat is de impact van de geplande werken?

Aanleiding van deze archeologienota is de renovatie van de educatieve vijver in de Tuin van Kina. De vijver wordt verdiept, aangepast en meer toegankelijk gemaakt. De aanleg van de vijver in het verleden heeft het eventueel archeologisch potentieel al verstoord.

Bij de renovatie zal de vijver (ca. 236 m²) 50 cm verdiept worden. Er wordt een ponton aangelegd op een keerwand (ca. 97 m²) die het bodemarchief tot 60 cm zal verstoren. De lavafilter wordt verplaatst en hierbij wordt een ingreep van ca. 45 cm voorzien.

(4) Is het nodig andere vormen van vooronderzoek in te schakelen om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden?

Er is geen verder vooronderzoek nodig om de onderzoeksvragen te beantwoorden. Verder archeologisch onderzoek is niet noodzakelijk. Het plangebied bevindt zich in een gebied dat tot de 16de eeuw weinig bevolkt bleef. Het ging hier om drassige gronden, veelal meersen ten dele ook in

gebruik als bleekwijde. Op de historische kaarten vanaf 1550 tot nu is de zone telkens onbebouwd. Bij archeologisch onderzoek in de omgeving werd het archeologisch potentieel van deze lager gelegen gronden telkens laag gewaardeerd. De kans op het aantreffen van archeologische sporen lijkt daarom klein. Hierdoor is de mogelijkheid tot kenniswinst bij verder archeologisch onderzoek minimaal en is verder archeologisch onderzoek qua kosten-baten niet te verantwoorden.

1. Gemotiveerd advies en programma van maatregelen

1.1. Impactanalyse

De vijver wordt gerenoveerd, aangezien er op termijn water kan verdwijnen uit de vijver door verdamping (er is weinig toevoer van water) of een mogelijk lek binnen x aantal tijd. De vijver is ook onvoldoende geprofileerd waardoor de folie zichtbaar is. De renovatie bestaat uit:

- **Aanvoer water van de bestaande daken;**
- **Filtering via lavafilter (Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.);**
- **Ponton om water toegankelijk te maken;**
- **Valbeveiliging installeren;**
- **Profiel aanpassen aan de populier;**

Belangrijke aandachtspunten bij de werken zijn het maximaal behoud van bestaande bomen en de aan- en afvoer van materiaal via het naastliggend park.

Enkele van deze ingrepen zullen maar een minimale ingreep in de bodem hebben of zelfs geen, het gaat om de aanvoer van water van de bestaande daken, het installeren van valbeveiliging en de aanpassing van het profiel aan de populier. Enkele van deze ingrepen zullen wel een impact op het bodemarchief hebben:

- **De verdieping vijver**

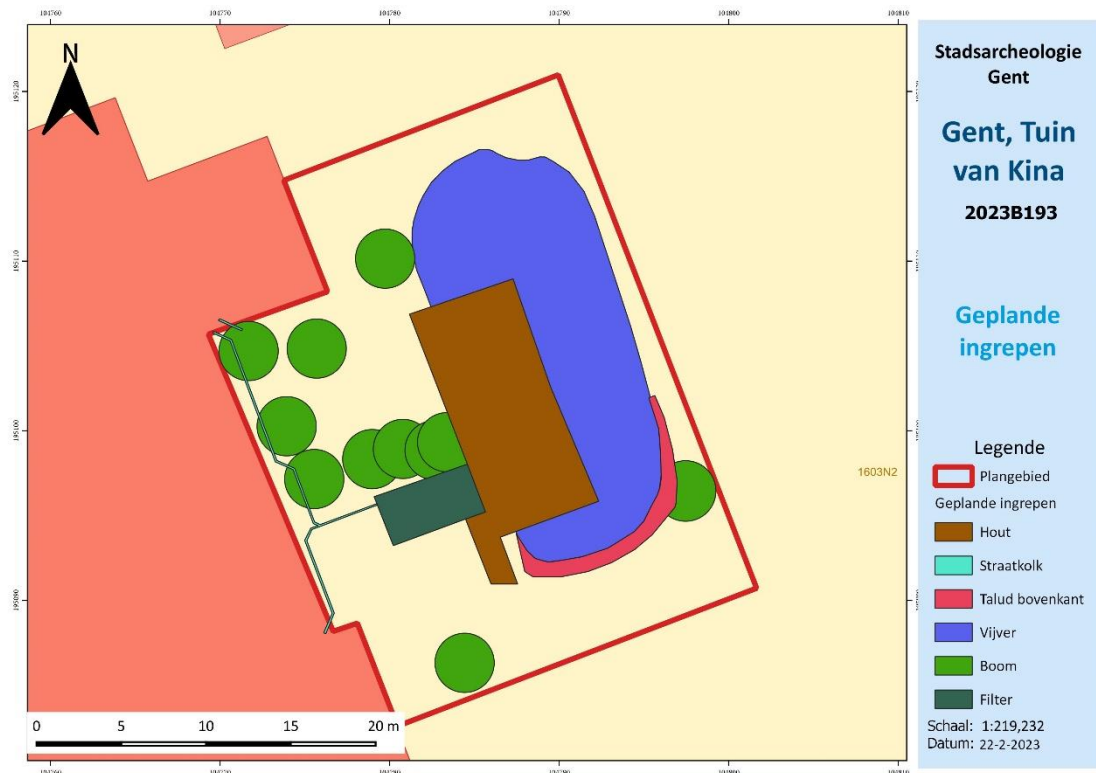
De vijver wordt systematisch verdiept. Inclusief de fundering van de keerwanden daalt de vijver 0,5 m naar een diepte van 7,41 T.A.W.

- **De installatie van een ponton om het water toegankelijk te maken**

De keerwand voor het ponton komt tot een diepte van maximaal 4,61 T.A.W. of 0,6 m dieper dan de bestaande toestand. De vlonder zal bovenop de keerwand aangelegd worden. De balken worden op een beton balk van 30 cm gelegd.

- **De installatie van de lavafilter**

De lavafilter bevindt zich niet meer op dezelfde locatie als voordien. Deze komt naast de bestaande betonbak te liggen en zal ongeveer 45 cm onder het bestaande maaiveld liggen.

Figuur 2: Geplande ingrepen aan de Vijver van Kina (Eurosense Belfotop & Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

1.2. Gemotiveerd advies

Rekening houdende met de criteria uit de Code Goede Praktijk (CGP), werd de noodzaak tot verder vooronderzoek afgewogen:

> Landschappelijk bodemonderzoek:

Cfr. CGP 7.3: Het landschappelijk bodemonderzoek heeft als doel de aardkundige opbouw en ontstaansgeschiedenis van de ondergrond en het landschap te kennen door een gerichte staalname.

Voor dit project zal een landschappelijk booronderzoek weinig zinvolle kenniswinst kunnen leveren gezien de reeds uitgegraven diepte van de vijver.

> Geofysisch onderzoek

Cfr. CGP 7.4: Geofysisch onderzoek heeft tot doel om antropogene fenomenen te onderscheiden van natuurlijk sediment of om een morfologische reconstructie van het natuurlijke landschap te maken, door contrasten in elektrische, elektromagnetische en magnetische kenmerken van de ondergrond te meten.

Dit type onderzoek zou gezien de bestaande toestand van het terrein, dat reeds onderhevig is geweest aan verstoringen geen zinvolle resultaten opleveren.

> Veldkartering

Cfr. CGP 7.5: Veldkartering heeft tot doel om relevante archeologische indicatoren te zoeken door een visuele inspectie van een terrein.

Gezien het projectgebied bestaat uit een reeds uitgegraven vijver is veldkartering niet nuttig om archeologische informatie te verzamelen.

> Verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek

Cfr. CGP 8.4 en 8.5: Het verkennend archeologisch booronderzoek heeft als doel archeologische sites op te sporen door middel van boringen. Het waarderend archeologisch booronderzoek heeft als doel reeds opgespoorde archeologische sites te evalueren door middel van boringen.

In het kader van het verdiepen van een reeds uitgegraven vijver is een prospectie met als doel de lokalisatie en waardering van steentijdvindplaatsen niet van toepassing.

> Proefsleuven en proefputten

Cfr. CGP. 8.6: Het doel van proefsleuven en proefputten is uitspraken te doen over de archeologische waarde van de totaliteit van een terrein door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven.

Op basis van het gevoerde bureauonderzoek, waaruit blijkt dat het merendeel van de geplande werken zullen plaatsvinden binnen reeds (deels) geroerde grond, en de verwachtingen van eventueel bewaard bodemarchief laag worden ingeschat, is deze onderzoeksmethode niet van toepassing.

Na afweging van de hierboven vermelde onderzoeksmethodes, wordt aldus **geen archeologisch vooronderzoek aanbevolen**. Het belangrijkste argument om af te zien van een vooronderzoek is de kosten-baten analyse op basis van de vermoedelijk zeer beperkte kans op kenniswinst.

Deze aanbeveling werd getoetst aan de 4 criteria opgenomen in de Code van Goede Praktijk artikel 5.3:

- mogelijk
- nuttig
- schadelijk
- noodzakelijk

Op basis van het bureauonderzoek en de wetenschap dat bij verder onderzoek geen waardevolle kennisopbouw kan gedaan worden, stelt Stadsarcheologie Gent geen archeologisch (voor)onderzoek voor, voorafgaand of gepaard met de werken. Het assessment van de historische, cartografische en gekende archeologische gegevens doet vermoeden dat er geen aanwijzingen zijn voor het aansnijden van eventueel bewaard archeologische bodemarchief bij de uitvoering van het project.